

Rıza SAM

Doç. Dr. | Assoc. Prof. Dr.

Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Bursa-Türkiye
Uludağ University, Faculty of Arts and Sciences, *Department of Sociology*, Bursa-Turkey
nrsam1635@uludag.edu.tr

Halk ve Entelektüel Arasındaki Karşılıklı Aşmak Üzerine

Öz

Günümüzde halk ve entelektüeller arasındaki sorunların çözümsüzlüğünün temel sebeplerinden biri, her iki tarafın aynı dili konuştukları halde anlam ve sembollerin aktarımında etkin bir iletişim ve etkileşim tarzını karşılıklı olarak pozitif bir biçimde gerçekleştirmeyi başaramamış olmalarıdır. Bu başarısızlık durumu, tarafların birbirlerini negatif söylemler üzerinden suçlamaları ile adeta kronik bir hastalığa dönüşmüştür. Bu kronik hastalığın izlerini, gerek halk gerekse entelektüel tarafta yer alanların “zihinsel ve fiziki güçlerini” birbirlerine üstünlük kurmak üzere “tahammül edilemeyen hınç yüklü nefret söylemleri” ile dile getirdikleri her yerde görmek mümkündür. Her iki taraf arasında hınca dayalı nefret söylemi devam ettiği sürece toplumsal kutuplaşmanın, kindarlığın ve düşmanlığın yok edici etkileri ile karşılaşılması kaçınılmazdır. Bu nedenle tarafların “en çözülemez konularda bile uzlaşma sağlayabilecekleri” üretken bir ortak paydanın yakalanması gerekmektedir. Bu gereklilikten hareketle, halk ve entelektüellerin birbiriyle yüzleşmesine ve uzlaşmaya varmasına vasıta olacak ortak bir iletişim platformunun ve bu platformun ilkelerinin nasıl oluşturulacağıın incelenmesi bu makalede tartışma konusu yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Halk, Entelektüel, Yabancılaşma, Düşünümsellik, Entelektüel Kolektifi.

Giriş

Entelektüeller, bir toplumun değişim ve gelişim sürecinin öncü güçleri, kamu vicdanının temsilcileri, stratejik öngörüye sahip elitleri, eleştirel söylem ve tartışma kültürünün en önemli yapısal inşacı aktörlerinden biridir. Ayrıca entelektüeller, maddeci ve maneviyatçı kültür değişimi arasında denge ve uyumun sağlanması, politik bir sürece dâhil olunması, kamu politikalarının yönlendirilmesi, dolayısı ile bir kamunun ve kamuoyunun imal edilmesi sürecinde de dikkat çekici pozitif eylemlerde kendilerini göstermektedir. Entelektüellerin pozitif nitelikteki eylemlerine, toplum üyeleri de büyük ilgi duymakta ve saygıda kusur etmemektedir. Ancak toplumdaki güç dengeleri değiştiğinde ve değişimin kendisi de oluşan kültür boşluğu nedeni ile norm sarsıcı bir hal aldığına, daha önceleri yüceltilen entelektüeller bu kez gözden düşürülmeye hatta veri geldiğinde suçlanmaya, aşağılanmaya ve düşman ilan edilmeye başlanmaktadır. Başka bir ifade ile en çok övülen ve sevilenler, en çok nefret edilen ve yok edilmesi gereken konumuna gelmektedir. Böyle bir tavır karşısında entelektüeller, kendilerini kamu vicdanında mahkûm edilmiş hissetmekte ve çok derin bir travma yaşamaktadır. Bu arada halkın kendisi de entelektüellerin yaşadıkları travmadan muaf değildir. Halk da en önemli başvuru odağı olan kamu otoritesini yitirmenin girdabına girmiştir ve bu girdaptan bir türlü çıkamamaktadır.

Bu bağlamda iki farklı kutupta yer alanlar, hem kendilerine hem de kendi dışında olanların değerlerine yabancılaşmaları nedeni ile adeta sakınarak yaklaşmaktadır. Bunun nedeni, tarafların birbirlerine karşı kendilerini negatif bir enerji ile yüklü hissetmeleridir. Dolayısı ile sakınmanın temelinde, birbirlerine karşı çekim güçleri olmayanların itimleri yer almaktadır. Türk toplum hayatında bu sakınım, en açık şekilde “Hacivat ve Karagöz” gölge oyununda özetlenmektedir. Biri halkı, diğeri ise entelektüelleri temsil etmektedir. Aynı temsilin bir benzerini Can Yücel referans alınarak “Doktor ve Hasta” üzerinden anlatılan “fitil” hikâyesinde de görmek mümkündür. Her iki örnekte de öne çıkan karakterler, bir taraftan yıkan, ezen, ezici ve mağrur diğer taraftan ise, yıkılan, ezilen, ezik ve mağdur yönleri ile dikkat çekmektedir. Verilen örneklerdeki eylem ve tepkiler, ister entelektüel ister halk düzeyinde olsun negatif değerler ile yüklüdür. Bu nedenle, kaçınılması gereken eylem ve davranışları işaret etmektedir. O halde, birbirlerine küskün olan tarafların hem kendileri hem de kendi dışında olanlar ile barışmalarını, buluşmalarını ve yüzleşmelerini sağlayacak adımlar atılmalıdır. Yapılan çalışmada bu anlamda halk ve entelektüeller arasında öncelikle hasımlık duygularını körükleyen etmenler ortaya konulmakta, sonrasında ise bu hasımlığın üstesinden nasıl gelinebileceği tartışılmaktadır.

1- Sözün gaspı, entelektüellerin en büyük hastalıklarından biridir.

Entelektüeller, “kelâmın efendileri” olarak tanınmalarını, sosyal ve kültürel sermaye edinmelerini, bireysel ve toplumsal standartların yükseltilmesindeki eleştirel söylemlerini, kullandıkları dile borçludurlar. Normal şartlarda düzen ve barış içinde ilerleyen, dolayısı ile geçmiş ve gelecek kuşaklar arasında kültür naklini başarılı bir şekilde gerçekleştiren toplumlarda entelektüellerin dile getirdikleri söylemler ciddiye alınmakta, hatta başlı başına bir slogan haline getirilmektedir. Ancak toplumda güç

dengeleri değiştiğinde, neyin ne kadar değiştiği hakkında düşünce üretilmediği, çözümlene yapılamadığı ve stratejik öngörülerde bulunulamadığı kaos ortamlarında entelektüellerin bir türlü vazgeçemediği bir hastalık ile karşılaşmaktadır. Bu hastalığın adı, sözün gaspıdır. Başka bir ifade ile entelektüeller, toplum ve kültürün ciddi tehdit altında kaldığı zaman dilimlerinde, özellikle de eksik kültür nakli söz konusu olduğunda yeniliklere açık olmaktan çok daha fazla mevcudu korumak üzere bir savunma refleksi göstermektedir. Entelektüellerin, sözü gasp ederek herkese ve her şeye yeten bir güç gösterisinde bulunmaları, mevcudun korunmasına ve savunulmasına yönelik bir reflektir. Ancak bu refleksin kronik bir hal almaya başlaması ile entelektüellerin yaptıkları tüm iyiniyetli çabalar, toplum üyeleri tarafından negatif yönde algılanmaktadır. Burada önemli olan şey, gasp edilen söz ile neyin dile getirildiği değil, bilakis nasıl ifade edildiği ve algılandığıdır.

Genel anlamda entelektüellerin sözü gasp etme tutumunun özü, düşüncenin her cephesinde hazır ve nazır olma, tüm cevaplara haiz olma ve hükmetme ile ilgilidir. Böyle bir tutumun yarattığı sıkıntı, entelektüellerin, toplumsal bir yetkiye dayanarak, çoğu zaman bu yetkinin otomatikman garanti ediyor olması gereken teknik yetkinliklerden tamamen bağımsız, özellikle de gaspedilmiş bir yetkiyi kullanarak hemen her konuda canları istediği gibi kurallar koyuyor olmalarıdır. Ayrıca bütün bunlar, teorik bir yücelik ile de özdeşleştirilmektedir. Ancak ne var ki, entelektüellerin kurdukları bu özdeşleştirme, kibirli düşünme tarzının en tipik göstergelerindendir (Bourdieu, 2016a: 90–92). Entelektüellerin kibirli düşünme tarzlarının temelinde, söz ve ses sahibi biri olarak mantık kuvvetini ve üstünlüğünü soyut ve sembolik ifadeler ile ispatlayacağına inanmaları yer almaktadır. Bu inanç ve istek doğrultusunda hareket eden entelektüeller, söyleyecek yeni ve değişik bir şeyleri kalmadığında, ifade biçimini daha da ağıdalaştırarak herkesin anlayamayacağı soyut fikirlere ve kelime oyunlarına başvurmaktadır. Entelektüellerin bir türlü vazgeçemediği bu hastalık, onun kuvvetinden çok zaafını göstermektedir. Bu zaafın en açık ifadesi ise, entelektüellerin her defasında kelime oyunları ile karşısındaki susturup üste çıkma gayreti sonrasında “ukalâ” olarak damgalanmalarıdır (Ülgener, 2006: 93–95).

Bilindiği üzere toplumsal damgalanmalara dayalı gerilimler arttığında ve bunlar, genelleşen bir inanç sistemine dönüştüğünde, toplum hayatında yaşanacak krizler de daha sorunlu ve norm sarsıcı hale gelmektedir. Bunun önüne geçmek için iki sorunlu alanın, yani entelektüel alanda ve kitle içerisinde yer alanların sorun yaratıcı etkilerini önlemek üzere belli varsayımlardan hareket edilmelidir. Öncelikli olarak entelektüel alanda, toplumu birden ve otomatik şekilde değiştirecek anahtarın elinde olduğunu iddia eden her siyasi grubun, merkezi ve işkenceci bir diktatörlüğün adayları (Winock, 2002: 630) olacakları kabul edilmelidir. Örneğin söylemleri üzerinden kendilerini halkın temsilcileri olarak ilan ve takdim eden, dolayısı ile halkın sopasını elinde tutacakları iddiasında bulunan ve halkı yine bu sopa ile döveceklerini dile getirenler (Chomsky, 2005: 20) bir entelektüelden çok diktatördür, denilebilir. Diğer taraftan kitlenin içerisinde yer alanların da her zaman entelektüel eli ile işlenmeye hazır ve kolay yoğurulur bir hamur yumuşaklığı taşımadığı dikkate alınmalıdır. Aksi bir halde, her iki taraf arasında diyalog imkânsızlaşmakta ve birbirinden habersiz yabancılaşmış gruplara dönüşmeleri kaçınılmaz olmaktadır. Çünkü taraflar arasında bazen doldurulması

mümkün olmayan bir temas boşluğu dahi, birini öbüründen koparıp uzaklaştırmaya yetmektedir (Ülgener, 2006: 99–100).

Doğal olarak böyle bir duruma Gramscivari bir perspektifle yaklaşıldığında entelektüeller ile ulusun halk kesimi arasında bir tutku ve duygu bağlantısı kurulamamakta ve tarihsel bir politika gerçekleştirilememektedir. Oysa entelektüeller ve halk arasında duygu ve tutku birliğine dayalı bir bütünlüğün organik bir biçimde kurulması durumunda karşılıklı olarak bireysel ve toplumsal değiş-tokuş sağlanabilecektir. Gramsci, bu birleşmenin organik bir bütünlüşme ile belirlendiğinde hem biricik toplumsal güç olan yaşam birliğinin gerçekleşeceğini hem de tarihsel bir blogun yaratılmış olacağını düşünmektedir (Gramsci, 2003: 134).

O halde, entelektüel düzeyde dili âlimane bir ustalıkla kullananlar, adına konuştukları ve usulüne uygun biçimde konuşmak sureti ile ürettikleri hayali göndermeyi sahnelemeli, hem dile getirdikleri şeylere hem de adına konuştukları merciye mevcudiyet kazandırmalıdır. Başka bir ifade ile entelektüeller, eylemlerini teminat altına alacak olan şeylerin ruh veya hayaletlerinin anlamına duyarlı bir çaba ile söylemlerinin evrensel olduğu inanışını üretmelidir (Bourdieu, 2015a: 87–88). Bu sayede, en azından taraflar arasında köprü vazifesi görebilecek, dolayısı ile anlamların transferinde sorun yaratmayan bir dil ve üslubun geliştirilmesi mümkün olabilecektir.

2- Evrensellik söylemi, sözün gasp edildiği bir yerde ifşa etmenin değil, bilakis gizlemenin stratejisidir.

Entelektüeller, genel olarak bütün eylemlerini, dile getirdikleri sözlerini ve ürettikleri söylemlerini, bilimselliğe ve evrensellik iddialarına dayalı olarak sergileme eğilimindedir. Ancak bu eğilim, entelektüellerin, sözü gasp ettikleri gerçeği ortaya çıktığında daha güçlü bir biçimde dışa vurulmaktadır. Entelektüellerin böyle bir eğilim içinde olmalarının nedeni, kendilerini güçsüz ve korumasız görmelerinden kaynaklanmaktadır. Başka bir ifade ile entelektüeller, evrensellik söylemini kendileri için bir “zırh” olarak kullanmaktadır. Bu ise, söz konusu evrensellik söylemlerinin amacı dışında bir araç olarak kullanılmasına uygun bir zemin hazırlamaktadır. Bu da halk ve entelektüellerin karşı karşıya gelmelerini sağlayan düşmanlık tohumlarının atılmasına neden olmaktadır.

Oysa evrensellik, entelektüellerin hem nihai amacı hem de varolabilmesinin yegâne koşuludur. Bourdieu, bu şartı bir entelektüalizm çerçevesinde yerine getirenlerin, evrensel olana ulaşmanın koşullarını evrenselleştirmek için giriştikleri özel bir çaba içerisinde olduklarını düşünmektedir (Bourdieu, 1995: 337–348). Said de, Bourdieu'nun bu ifadesini desteklemekte ve entelektüellerin, genel olarak şu evrensel yasaları temel aldıklarını dile getirmektedir: “Tüm insanlar, özgürlük ve adalet konusunda eşit haklara sahiptir. Buna göre göre entelektüeller, kasıtlı veya kasıt olmadan bu yasanın ihlali olan durumları sınamalı ve cesurca mücadele etmelidir” (Said, 1994: 11). Entelektüel düzeyde bu mücadelenin, “zihinsel üretim için iyi düzenlenmiş bir iskelet” (Noe, 2005: 285) olduğu ileri sürülebilir. Bu sayede entelektüellerin, genel içinde özeli, özel içinde de geneli yakalama ve kavrama yeteneklerini sergilemeleri (Bourdieu, 1990: 143) kolaylaşmaktadır.

Ancak ne var ki, entelektüeller, belagat, zekâ veya bilimselliğe dayalı kültürel sermayeleri üzerinden spontan bir biçimde meşru bir otoriteye sahipmiş gibi algılandıklarında (Bourdieu, 2015a: 233) ve bu durum kronik bir hastalık halini aldığına topluma kendilerini açmaktan ziyade kapatmaktadır. Başka bir ifade ile bilginin diline sahip olan entelektüeller, sürekli olarak kurumsallaşmış bir söylemi kullanmaları veya onları gösteriş olsun diye tüketmelerine bağlı olarak analiz düzeylerinin oyunu üzerinden politik gerçeklik ile kendileri arasındaki dolayım perdesinin arkasına saklanmak durumunda kalmaktadır. Bu anlamda entelektüellerin, bağlı oldukları kurumlar ile olan ilişkileri, onların, kurumsallaşmış politikalarının gizli yüzü olmaya başlamaktadır. Dolayısı ile kurumsallaşmanın olduğu yerde entelektüellerin maddi bir biçim almaları da kaçınılmaz olmaktadır (Lourau, 2001: 101–104). Kısaca entelektüeller, içinde yer aldıkları kurumların damgasını taşımaktadır. Böylelikle entelektüellerin evrenselleştirme adı altında attıkları her adım, tam anlamı ile bir “söylemsel gizleme stratejisine” dönüşmektedir (Bourdieu, 2015a: 180).

Halk ve entelektüeller arasında yaşanan sorunların temelinde de bu “söylemsel gizleme stratejileri” yer almaktadır. Çünkü entelektüeller, dile getirdikleri şeyleri, evrensel değişmez doğrular ve gerçekler olarak sunmakta, yanılabilirliğine hiç ihtimal vermemekte ve daha kötüsü bunu hiçbir şekilde kabul etmemektedir. Oysaki herkesin bizleri onayladığı yerde yanılmış olabileceğimizden endişe edilmelidir. Böyle bir davranış tarzına Nietzschevari perspektiften yaklaşıldığında, yani “insanların kendi görüş ve kanılarına sahip olma cesaretini göstermelerinin çok popüler bir yanılgı” olduğu ileri sürülebilir. “Olması gereken ise, insanların kendi görüş ve kanılarına saldırma cesaretini göstermeleridir” (Nietzsche, 1888: 136). Ancak entelektüeller, böyle bir hesaplaşmanın içine girmektense güçlerini kaybetmemek adına halkı karşılarına almayı tercih etmektedir.

3- Sözü gasp edip evrensel değerlerin peşinden gidemeyenler, hizmet ettikleri güç ilişkilerinin temsilcisi olan bir memurdur.

Günümüzde kültür ve sanatsal üretim alanlarında kendilerini etkin bir biçimde göstermesi gereken entelektüellerin, serbest piyasa ağındaki güç ilişkilerinin işleyiş mantığına ve tahakkümüne yenik düştüğü, dolayısı ile de saygı duyulması gereken bir otorite olma hüviyetini ve vasfını kaybettiği görülmektedir. Buna göre, eleştiremeyen, bilinçli eyleyemeyen, muhalif bir kültür geleneğini inşa edemeyen, stratejik öngörülerde bulunamayan, diyalektiğe dayalı alternatif düşünce ve seçenekler ortaya koyamayan entelektüeller, hem kendilerine hem de sorumlu oldukları topluma ait olmaktan gittikçe uzaklaşarak yabancılaşmaya başlamaktadır. Bu da entelektüelleri, kendilerinin, toplumun ve evrensel değerlerin özgürce eyleyen temsilcilerinden ziyade hizmet ettikleri gücün temsilcileri haline getirmektedir. Ancak kişiye ve kuruma bağlı bir entelektüellikten bahsedilemez.

Edward Said bu noktada, entelektüel olmanın gerek ve yeterlilikleri arasında, onların, düşünceleri ve hareketlerinde herhangi bir kişiye veya kuruma bağlı olmaması gerektiğini dile getirmektedir. Said, entelektüellerin profesyonel anlamda içsel alanlarını kontrol edebileceklerini düşünmektedir (Said, 1994: 87). Ancak Bourdieuvary bir

perspektifle meseleye yaklaşıldığında kamusala dair olan şeylerin kontrol edilebilmesinin içsel alan kadar kolay olmadığı da bir gerçektir. Çünkü Bourdieu'ya göre, “kültürel üretim alanına girmiş olan tüm ajanlara güç ilişkileri etkide bulunmaktadır. Kısaca kültür piyasalarındaki birleşme, kültürel tahakkümün de bir şartı olarak karşımıza çıkmaktadır (Bourdieu, 2015a: 270). Nitekim günümüzde bu anlamda bilgi üretimi ticarileştirilmekte, özel yarar için bir ürün olarak alınıp satılmakta, hatta akademinin kendisi de çoğunlukla hizmet sağlayıcı bir şirket gibi çalışmaktadır. Dolayısı ile bu arenadaki bilgi üreticilerine, “kaynak yaratabildikleri sürece öğretebilecekleri” söylenmektedir (Miessen, 2013: 139–140). Bunun doğal sonucu ise, entelektüellerin, üretim aygıtlarına bağlanmalarıdır. Oysa entelektüeller, üretim aygıtına değil, enformasyon aygıtına bağlı olmalıdır (Foucault, 2005: 42).

Entelektüellerin, enformasyondan ziyade üretim aygıtlarına bağlı olmaları gerektiği dile getirildiği sürece, toplumsal hegemonyanın ve siyasal iktidarın alt kademedeki görevlerini yerine getirmekten, dolayısı ile hükmedenlerin veya egemen sınıfların memurları olmaktan kendilerini kurtarmaları mümkün değildir (Gramsci, 2003: 29). Böyle bir yapı içerisinde entelektüeller, egemen sınıfların elçileri olarak toplumsal hegemonya ve siyasi iradeye dair birleştirme ve örgütleme görevlerini üstlenerek yerine getirirler. Bu bağlamda Gramsci, çeşitli entelektüel katlarının organik özelliklerinin, onların, belli başlı bir toplumsal akım ile olan ilişkilerinin, yukarıdan aşağıya bir görev ve üstyapı merdiveni kurularak ölçülebileceğini ileri sürmektedir (Gramsci, 1983: 23). Bu durumda gerçek entelektüel sorumluluk, hakikate ulaşmak ve onu, gün ışığına çıkarmak değil, bilakis hizmet edilen gücün ideolojisini sürdürülebilir kılabilecek rolleri oynamaktan geçmektedir (Chomsky, 2005: 11–12).

Böylelikle entelektüeller, güç ilişkilerine dayalı olarak yerine getirdikleri roller üzerinden “egemenlerin hakikatini, herkesin hakikati haline getirmektedir” (Bourdieu, 2015a: 87). Ancak dile getirilen tüm egemen söylemlere dayalı hakikatler, tabi olanların spontane siyasi söylemlerini hem gözden düşürmekte hem de onların yıkımına neden olmaktadır (Bourdieu, 2015b: 667). Bu anlamda entelektüeller de hâkimiyetin değil, tabi olanların içerisinde ve yaşam alanlarında yer almaktadır. Hatta Bourdieuvary perspektif ile ele alındığında entelektüellerin, çoğunlukla “ezilen egemenler” konumunda oldukları bile ileri sürülebilir. Çünkü egemenler ile ezilen egemenlerin karşılıklı bağımlılığı daha çok fayda gözetme mantığında, yani ezilen egemenlere tavizler verilmesini dayatmasında kendini göstermektedir. Bu ise, egemen ve ezilen egemenlerin birbirlerini olumlama anlamına gelmektedir (Bourdieu, 2015a: 429).

Bütün bu ifadelerin ışığı altında entelektüellerin, kendilerine ve topluma yabancılaşmalarının kısacasında “zararsız bir ilgililer topluluğuna dönüştürüldüğü” sonucuna ulaşılabilir (Çeğin, 2007: 521). Nitekim bugün, realitede toplumsal bir kavganın temsilini sunması gereken entelektüeller, ülkelerinin alkışlamadığı kalem kavgalarını benimseyen biri olarak akıllara kazınmaktadır (Levy, 2002: 28). Bunun doğal sonucu ise, yaratıcılığın olmadığı yerde yıkıcılığın egemen bir konuma doğru yükselişe geçmesidir. Oysaki entelektüellerin, stratejik düşünceler üreterek ve alternatif seçenekler sunarak akıllarda yer etmesi gerekmektedir. Ne yazık ki, entelektüeller, bu güç oyununda mağdurun yanında olacakları yerde, iktidar ve güç istemi ile mağrur olanın yanında yer alarak kamunun vicdanında kendilerini mahkûm etmektedir.

Unutulmamalıdır ki, iktidar ve güç peşinde olanlar, onun ile ne mücadele edebilir ne de kendilerini ve içinde yer aldıkları toplumu özgürleştirebilir. O halde, iktidar veya güç peşinde olmak, aynı zamanda iktidar veya güç tarafından da ezilmek demektir. Buna göre entelektüellerin yaşadıkları sorun, bir kimliğin ortaya konulması değil, bilakis onun keşfedilmesi ile ilgilidir. Bu nedenle entelektüellerin, ne olabileceklerini öğrenmeleri veya keşfetmeleri için iktidara veya güce hizmet etmeye değil, bilakis özgür olmaya ihtiyaçları vardır (Eagleton, 2003: 153–156). Bunun için de entelektüellerin eleştirel bir refleksif bakış tarzı geliştirmeleri gerekmektedir.

4- Halk ve entelektüeller arasındaki karşıtlığın aşılabilmesi için eleştirel refleksif bir bakış tarzı geliştirilmelidir.

Gücün ve güç ilişkilerinin egemen konuma geldiği, dolayısı ile de teknik ve teknolojik olarak her şeyin araçsallaştırıldığı bir dünyada ne entelektüellere ne de onların eleştirilerine gerek duyulmaktadır. Böyle bir düşünce yapısının egemenliğinde toplumsal pratiğin mantığı, bilimsel bir sistemleştirmeye, eleştiriye, fikri açıklığa, karşılıklı anlama ve açıklamaya gerek kalmadan uyum sağlama, ihtiyaçların karşılanması, güç ve güç ilişkilerine dayalı faktörler tarafından yönlendirilmektedir (Bourdieu, 1998: 91–94). Bu yönlendirmenin toplumsal hayat alanlarının her safhasında kendisini orantısız bir biçimde gösterdiği ileri sürülebilir.

Habermasvari perspektifte bunun nedeni, toplumda, iletişimsel rasyonaliteden ziyade araçsal rasyonalitenin fazlası ile görülmesidir. Bilindiği üzere Habermas'ın sosyolojisinde tüm amaç ve araçsal eylemler, teknik kurallara göre işlemekte ve empirik bilgiye dayanmaktadır. Amaç ve araç rasyonellik ise, sistem alanında işler durumdadır. Çünkü, sistemin dayandığı eylem türüdür. Burada eylem yönlendirici kurallar, teknik kurallardır. Bu alandaki rasyonelleşme, üretim güçlerinin artışı ve teknik kullanın gücünün yayılımını ifade etmektedir (Habermas, 1968: 62–65). Günümüzde bu anlamda yaşanan sorunlar ve çekilen sıkıntılar, muhafazakârların değindikleri gibi kültürden kaynaklanmaktan ziyade yaşam dünyasının amaç ve araç rasyonel eylemlerinin sistem dünyası ve onun alt sistemleri tarafından belirlenerek işgal edilmesinden ileri gelmektedir. Başka bir ifade ile teknik sorunlar giderildiğinde kültürel sorunların da ortadan kalkacağı düşünülmesidir. Oysa günümüzde kültürel sorunlar çözülmeyen teknik sorunlar ortadan kaldırılamaz. Bu bağlamda Habermas, kendilerini modernite projesine dair sorumlu hisseden bütün entelektüellerden, hem toplumsal ve kültürel modernleşmeye yönelik analizleri göz ardı eden nedenlere odaklanmalarını hem de bu analizlerin insanların hayatında yaratacağı olumlu etkileri görmek üzere çabalamalarını istemektedir (Habermas, 1981: 451–452).

Kuşkusuz böyle bir çabanın gereklerinin yerine getirilebilmesi için entelektüellerin, bağlı oldukları kurumsal ilişkilerin kendilerine sağladıkları gizli yüzü, dolayısı ile kurumsal bir analizin kuramcısı ve pratisyeni olma statüsünün gizlediği her şeyi, kolektif analiz yolu ile açığa çıkarmaları gerekmektedir. Entelektüel rolüne dair böyle bir anlayış, burada, tümü ile içerimin analizine yapılan vurgudan kaynaklanmaktadır. Burada entelektüellerin bir araştırmacı olarak içerilmesinin anlamı, kendisi ile nesnesi arasında “özdeşlik, benzerlik veya karşılıklılığın” var olduğunun ileri

sürülmesidir. Böylece içerilmiş entelektüeller, hem kendi kurumsal aidiyet ve referanslarının içerimlerini sonuna kadar analiz etme yönündeki öznel irade ile hem de bu belirlenimler bütününe nesnel karakteri ile tanımlanır hale gelmektedir. Bu sayede öznel olarak yaşanan veya bastırılan içerimler, ancak kolektif analiz yolu ile yani, analizörlerin etkisi ve pratiğin ölçütü ile açığa çıkmaktadır. Denilebilir ki, içerimin analizi bir ayrıcalıktan ziyade entelektüellerin, işbölümü içinde işgal ettiği yerlerin ürettiği katı bir zorunluluktur. Bilindiği üzere entelektüeller, bu işbölümünün az veya çok meşrulaştırıcılarıdır. Bu anlamda içerilmiş olmak, entelektüellerin bir bakıma hem kendi içerimlerinin analizini yapmaları hem de bu analizi kabul etmek sureti ile aslında nesneleştirmek istedikleri şey tarafından nesneleştirildiklerini kabul etmek demektir (Lourau, 2001: 101–103).

Böylelikle entelektüeller, eleştirel bir refleksif bakış tarzı geliştirerek araştırma nesnelere ile ilişkilerini kontrol edebilmektedir (Swartz, 2015: 49). Başka bir ifade ile refleksif bakış tarzı, kendilerini daima her türlü toplumsal belirlenimden azade sayan entelektüellerin kendileri hakkındaki karizmatik temsillerini sorgulamaktadır. Bourdieu, bu sayede entelektüellerin, kendilerinin yanılısamadan kurtulabileceklerini, bireysel olandaki toplumsal, mahremiyetin altında gizlenen gayri şahsiyi ve özeline en derinine gömülmüş evrenseli keşfedeceklerini düşünmektedir (Bourdieu & Wacquant, 2003: 40).

Bu bağlamda refleksif bir bakış tarzını benimseyen entelektüellerin kazandıkları her bir bireysel zafer, rekabet mantığı itibari ile bilimsel mücadelenin silahlarından biri olmaya ve böylece mücadeleye dâhil olan herkes için zorunlu hale gelmeye mahkûmdur, denilebilir. Unutulmamalıdır ki, hiç kimse rakiplerine karşı kullanılması olası silahları, bu silahların onlar veya başkaları tarafından anında kendine çevirme riski olmaksızın üretmez. O halde bilimsel alanın işleyiş mantığının bilimsel açıklaması, onu daha bilinçli ve sistematik kılmak sürati ile alandaki karşılıklı gözetimi silahlandırmaya ve böylece etkinliğini arttırmaya katkıda bulunmaktadır. Buna göre entelektüellerin refleksiviteyi tatbik etmeleri, kendilerini, nesnelleştirme işi içerisinde hem gelişigüzel dışlayan hem de bilen bir öznenin ayrıcalıklarını sorgulamalarını işaret etmektedir (Bourdieu, 2016b: 143–145).

Sonuç itibari ile entelektüellerin, eleştirel bir refleksivite ile tekilliğin yerine çoğulculuğu egemen konuma getirerek, hem toplumdaki şiddetin baskı ve basıncını azalttıkları hem de onun ıslahına yardımcı oldukları ileri sürülebilir. Popper tam da bu noktada, entelektüel olmanın eski koşullarından biri olan ve hiçbir şekilde eleştiriyeye açık olmayan “yetkin ol ve kendi alanında her şeyi bil” sloganının, “hem özeleştiri hem de başkaları tarafından yapıcı bir biçimde eleştirilmek sureti ile” yer değiştirdiğini düşünmektedir. Entelektüel düzeyde bu yeni perspektifin adı, “eleştirel çoğulculuktur”. Entelektüeller, böyle bir eleştirel çoğulculuğun içerisinde, bütün kuram ve kuramcılar ile rekabet edebilmekte, eleştirebilmekte ve akılcı tartışmalar üzerinden doğru ile yanlış birbirinden ayıklayabilmektedir. Kısaca entelektüeller, hakikatin ortaya konulması esnasında çok sayıda doğru arayışına girerek birbirinden farklı nitelikte üretken seçenekler inşa etmeye çabalamaktadır (Popper, 2001: 206–219).

Bu entelektüel çabalar, uygun bir üslup ile dile getirildiğinde entelektüeller ile halk arasındaki ikilemlerin, olası gerilim ve gerginliklerin ortadan kalkması veya en azından ciddi bir biçimde yatıştırılması beklentisine girilebilir. Ancak bu husus, gerekli

şartlardan birini oluşturmakla birlikte kendi başına yeterli değildir. Bu hususun, entelektüel kolektifi veya kamusal entelektüeller eliyle de taçlandırılması gerekmektedir.

5- Entelektüellerin yükledikleri ağır sorumluluklar, entelektüel kolektifi veya kamusal entelektüeller düzeyinde paylaşılarak hafifletilmelidir.

Bilindiği üzere günümüzdeki toplumsal değişmeler, bütün normları ve standartları altüst etmektedir. Bu alt üst oluştta, birçok kavramda olduğu gibi entelektüel gerek ve yeterliliklerde de birtakım kıstasların dikkate alınması zorunlu hale gelmektedir. Özellikle günümüz toplumlarında her şeyin ticarileşmesine bağlı olarak entelektüel ödevlerin, görevlerin, sorumlulukların ve refleksivitenin ne olduğu sorunu ile karşılaşmaktadır. Bu anlamda sorunların üstesinden gelinmesi söz konusu olduğunda, entelektüeller, ilk akla gelen aktörlerden biri olmaktadır. Ancak burada, entelektüel rolleri, fonksiyonları ve sorumlulukları yerine getirecek olanlar, organik ve spesifik entelektüellerden ziyade kamusal entelektüellerdir. Bu bağlamda olmak üzere Pierre Bourdieu da bütün entelektüelleri, “entelektüel kolektifinin veya kamusal entelektüelliğin” inşa edilebilmesi için safta toplanmaya çağırılmaktadır. Bu çağırının davetine icabet edildiğinde oluşacak entelektüel kolektifinin sonrasında halk ve entelektüellerin birbirlerine yabancılaşmalarına, dolayısı ile bütünleşmelerine engel olan etken ve etkilerin nedenleri sadece ortaya konulmakla kalmaz, aynı zamanda onların aşılması da mümkün halde gelebilir.

Entelektüel kolektifinin veya kamusal entelektüellerin burada dikkate değer bir şekilde öne çıkmasının nedeni, tamamen organik ve spesifik entelektüellerin olaylar karşısında takındığı tavır alıştan kaynaklanmaktadır. Genel anlamda organik ve spesifik entelektüellerin rolü, global eylemde kitlelerin öncüsü olmak değil, bilakis yerel mücadelede özel bir grubun danışmanı olmaktan ibarettir. Ayrıca onlar, iktidar odakları tarafından da manipüle edilme riski ile karşı karşıyadırlar. Çünkü onların bilgileri ve konumları, hakikat siyasetine ve rejimine bağlı olarak genel bir önem kazandığında, ait oldukları toplumun hegemonya sistemini sürekli kılmaya hizmet etmektedir. Bu nedenle organik ve spesifik entelektüellerin bilgi ve uzmanlıkları, bütünleştirici ve birleştirici bir toplum teorisi inşa etmekten oldukça uzaktır (Foucault, 2005: 25–27). Benda’ya göre bu husus, organik ve spesifik entelektüellerin, modern dünyadaki işlev bozukluğuna işaret etmektedir (Benda, 2006: 167).

Bu bağlamda toplum için çok teknik, anlaşılması oldukça zor ve toplumsal sorunları iyileştirdiği de ileri sürülemeyen organik ve spesifik entelektüellerin ve eserlerinin yerini, genele ve iyi eğitim almış kitlelere hitap etmeyi başarabilen kamusal entelektüeller ve onların eserleri almaya başlamalıdır (Jacoby, 1987: 3). Nitekim son yıllarda entelektüel kolektifi veya kamusal entelektüellerin gerekliliğine yönelik tartışmalarda da bir hayli artış söz konusudur. Bunun nedeni, entelektüel kolektifi veya kamusal entelektüellerin, birer bilgi ve yenilik kaynağı olarak hem entelektüel açıklıkları veya boşlukları doldurabilecek hem de içe kapanmaya karşı direnç inşa edebilecek güçte görülmeleridir (Castells & Ince, 2006: 45). Kısaca entelektüellere,

kamusal arenada “devletten özerkleşmiş bir biçimde muhalif kimlikleri” ile bakılmaktadır (Börekeci, 2014: 70). Böyle bir gücün, hem geleneksel varsayımların hem medya entelektüellerinin ileri sürdüğü sözde uzman görüşlerinin maskesini düşüreceği, hem de kamusal aydınlanmanın kapsamının genişletilmesine katkıda bulunacağı dikkate alınmalıdır (Emirbayer & Schneiderhan, 2015: 234).

O halde entelektüel kolektifi veya kamusal entelektüel düşüncesinin fiiliyatta temsil edici örneklerinin bulunduğu bir toplumda, halk ve entelektüeller arasındaki karşıtlığın, gerilimin ve yabancılaşmanın aşılabileceği, toplum ve üyelerinin karşılıklı olarak ilişkilerini yeniden gözden geçirip güven tazeleyebileceği, sağlıklı bir toplumsal dönüşümün hem içe hem dışa doğru açılarak başarılı bir şekilde gerçekleştirilebileceği beklenilebilir.

Sonuç

Denilebilir ki, entelektüel düzeyde hiçbir başarılı sonuç, mücadelecı bir ruha sahip olmaksızın kazanılamaz. Halk arasında bu husus, en özlü biçimde, “emek olmadan yemek olmaz” denilerek ifade edilmektedir. Bu bağlamda gerek halk gerekse entelektüeller katında bir mücadele ruhu ve niyeti olmadan karşılıklı olarak toplumsal kutuplaşmanın, düşmanlığın, kindarlığın, nefretin ve yabancılaşmanın ortadan kalkması, dolayısı ile taraflar arasında bir sosyal barışın tesis edilmesi mümkün değildir. Ancak sosyal barış tesis edilemediği sürece, tarafların, birbirlerini tüketmeleri de kaçınılmazdır. Bu ise, toplumun sosyo-kültürel yapısının orta ve uzun vadede sürekli dengesizlik ve gerilimleri dengeye getirebilecek mekanizmalarının işlevsiz olmaları durumunda yok olması anlamına gelmektedir.

O halde böyle bir hazin son ile karşılaşmamak için halk ve entelektüellerin karşılıklı olarak geçmişlerinde kutuplaşmaları ve yabancılaşmalarına neden olan etkenler ile yüzleşmeleri ve çözüm üretecek bir dönüşüm için gerekli olan adımları atmaları gerekmektedir. Bu adımların atılmasında Nietzsche’nin, “Böyle Söyledi Zerdüş” isimli eserindeki “tinin üç dönüşümü”, bize, bir fikir verebilir. Eserde, deve aslana, aslan da çocuğa dönüşmektedir. Burada çocuk, bir masumiyeti ve unutmayı ifade etmekte, dolayısı ile de yeni bir başlangıç yapmak isteyenleri harekete geçirebilecek “kutlu bir evet” deyişi nitelemektedir. Böylelikle dünyasını kaybedenler, bir anlamda kendi dünyasını kazanır hale gelmektedir (Nietzsche, 2016: 20–21).

Buna göre, halk ve entelektüeller de birbirlerini tüketmekten ziyade üretebilmeleri için tıpkı “deve, aslan ve çocuk” örneğinde olduğu gibi bir dönüşümü yaşamak durumundadır. Kısaca taraflar karşılıklı olarak, öncelikle sorumluluklarını bir ödev bilinci ile yüklenmesini ve yerine getirmesini bilmeli, sonrasında ise, sorumluluk alanlarındaki tartışmaların özgürce gerçekleştirilmesini sağlamalı ve en sonunda da bütün yaptıklarını, bir çocuğun utangaçlığında, samimiyetinde ve masumiyetinde dile getirmelidir. Aksi bir durumda, gerek halkın gerekse entelektüellerin, birbirlerini yok edecekleri gerçekliğin çölünden kendilerini kurtarmaları mümkün değildir.

On Overcoming the Antagonism between People and Intellectual

Abstract

One of the main reasons of the insolubility of the current problems between people and intellectuals is the failure of both sides to develop an effective and positive mode of communication and interaction in transmitting meaning and symbols, though both sides speak the same language. This failure turns into a chronic illness, as the two sides accuse each other through negative discourses. It is possible to track down this illness in any place where both sides express their “cognitive and physical forces” to establish superiority over the other by deploying “intolerable and vengeful hate speeches”. As long as the vengeful hate speech continues to be deployed by both sides, it is inevitable to face the devastating effects of social polarization, animosity and grievance. Hence it is necessary to find a productive common denomination in which the two sides can reconcile over even the most unresolvable matters. Based on this necessity, this article examines how to establish a common platform of communication alongside its principles, through which people and intellectuals face each other and come to terms.

Keywords

People, Intellectual, Alienation, Reflexivity, Intellectual Collectivity.

KAYNAKÇA

BENDA, Julien (2006), *Aydınların İhaneti*, Çev. Cem Soydemir, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

BOURDIEU, Pierre (1990), *“The Intellectual Field: A World Apart”*, In *Other Words: Essays Towards a Reflexive Sociology*, Trans. Matthew Adamson, California: Stanford University Press, pp. 140–149.

BOURDIEU, Pierre (1995), *“For a Corporatism of the Universal”*, *The Rules of Art: Genesis and Structure of the Literary Field*, Trans. Susan Emanuel, California: Stanford University Press, pp. 337–348.

BOURDIEU, Pierre (1998), *Acts of Resistance: Against the Tyranny of the Market*, Trans. From the French: Richard Nice, New York: The New Press.

BOURDIEU, Pierre & WACQUANT, L. J. D. (2003), *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, Çev. Nazlı Ökten, İstanbul: İletişim Yayınları.

BOURDIEU, Pierre (2015a), *Devlet Üzerine: Collège de France Dersleri (1989–1992)*, Çev. Aslı Sümer, İstanbul: İletişim Yayınları.

BOURDIEU, Pierre (2015b), *Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*, Çev. Derya Fırat & Günce Berkkurt, Ankara: Heretik Yayınları.

BOURDIEU, Pierre (2016a), *Sosyoloji Meseleleri*, Çev. F. Öztürk & B. Uçar & M. Gültekin & Aslı Sümer, Ankara: Heretik Yayınları.

BOURDIEU, Pierre (2016b), *Akademik Aklın Eleştirisi: Pascalca Düşünme Çabaları*, Çev. P. Burcu Yalım, İstanbul: Metis Yayınları.

BÖREKÇİ, Ülkü A. O. (2014), *Muhalif Aydın: Romanlar Üzerinden Zihniyet Okuması*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

CASTELLS, Manuel & INCE, Martin (2006), *Manuel Castells’le Söyleşiler*, Çev. Ebru Kılıç, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

CHOMSKY, Noam (2005), *Entelektüellerin Sorumluluğu (Söyleşi: Michael Albert)*, Çev. Nuri Ersoy, İstanbul: Bgst Yayınları.

ÇEĞİN, Güney, (2007), *“Muhalif Bir Entelektüelin Büyü Bozumu: Bourdieu ve Entelektüel Sorunsallaştırma”*, Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi, Der. Güney Çeğin vd., İstanbul: İletişim Yayınları, s. 499–524.

EAGLETON, Terry (2003), *Azizler ve Âlimler*, Çev. Osman Akınhay, 3. Basım, İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları.

EMİRBAYER, Mustafa & SCHNEIDERHAN, Erik (2015), *“Demokrasi Üzerine Dewey ve Bourdieu”*, Bourdieu ve Tarihsel Analiz, Der. Philip S. Gorski, Çev. Özlem Akkaya, Ankara: Heretik Yayınları, s. 199–236.

FOUCAULT, M. (2005), *Entelektüelin Siyasi İşlevi: Seçme Yazılar I*, Çev. Işık Ergüden & Osman Akınhay & Ferda Keskin, 2. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

GRAMSCI, Antonio (1983), *Aydınlar ve Toplum: Denemeler*, Çev. V. Günyol & F. Edgü & B. Onaran, 2. Basım, İstanbul: Örnek Yayınları.

GRAMSCI, Antonio (2003), *Hapishane Defterleri: Felsefe ve Politika Sorunları-Seçmeler*, Çev. Adnan Cemgil, 4. Basım, İstanbul: Belge Yayınları.

HABERMAS, Jürgen (1968), *Technik und Wissenschaft als Ideologie*, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.

HABERMAS, Jürgen (1981), “*Die Modern-ein unvollendetes Projekt (1980)*”, *Kleine Politische Schriften I-IV*, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, pp. 444–464.

JACOBY, Russel (1987), *The Last Intellectuals: American Culture in the Age of Academe*, New York: Basic Books.

LÉVY, B. Henri (2002), *Entelektüellerin Övgüsü*, Çev. Halil Gökhan, İstanbul: Gendaş Kültür Yayınları.

LOURAU, Rene (2001), *Bilinçaltında Devlet*, Çev. Işık Ergüden, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

MIESSEN, Markus (2013), *Katılım Kâbusu*, Çev. Bülent Doğan, İstanbul: Metis Yayınları.

NIETZSCHE, Friedrich (1888), *Nachgelassene Fragmente: Kritik des Glaubens Überzeugung und Lüge*, 14, [157–159].

NIETZSCHE, Friedrich, (2016), *Böyle Söyledi Zerdüşt: Herkes İçin ve Hiç Kimse İçin Bir Kitap*, Çev. Mustafa Tüzel, 9. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

NOE, Alva (2005), *Against Intellectualism*, *Analysis*, 65(4), October, pp. 278–290.

POPPER, Karl R. (2001), *Daha İyi Bir Dünya Arayışı: Son Otuz Yılın Makaleleri ve Bildirileri*, Çev. İlknur Aka, İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları.

SAID, Edward W. (1994), *Representations of the Intellectual*, London: Vintage Books.

SWARTZ, David L. (2015), “*Bourdieuçü Perspektiften Sosyolojik Analiz İçin Meta-İlkeler*”, *Bourdieu ve Tarihsel Analiz*, Der. Philip S. Gorski, Çev. Özlem Akkaya, Ankara: Heretik Yayınları, s. 41–64.

ÜLGENER, Sabri F. (2006), *Zihniyet, Aydınlar ve İzm’ler: Denemeler ve Araştırmalar-Toplu Eserler 4*, İstanbul: Derin Yayınları.

WINOCK, Michel (2002), *Aydınlar Yüzyılı*, Çev. Ergun Göze, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.